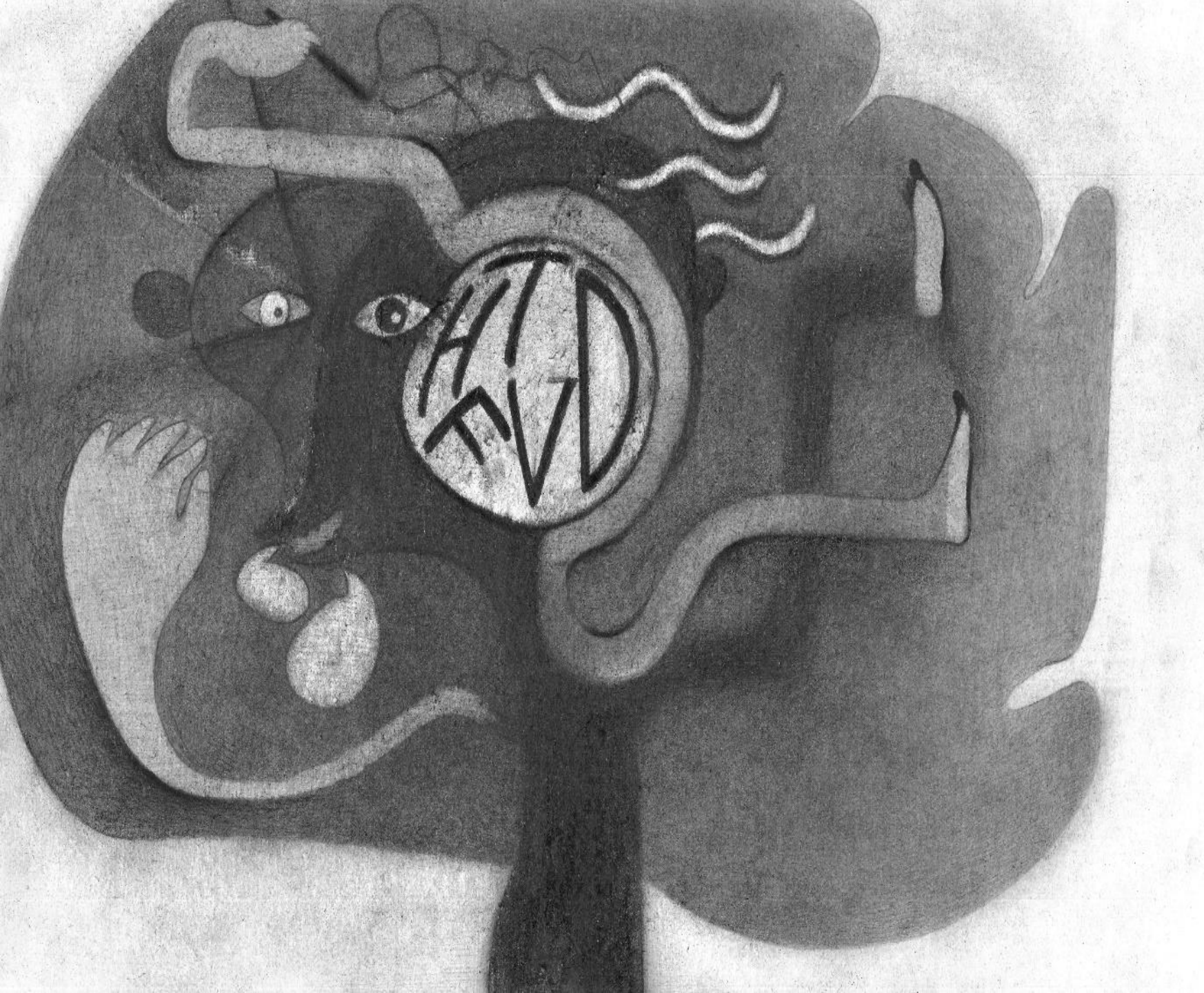

Úvahy o vzdělávací oblasti umění a kultura

Markéta Pastorová

vedoucí oddělení všeobecně vzdělávacích
předmětů, garant oblasti Umění a kultura

marketa.pastorova@npi.cz

Úvahy o vzdělávací oblasti Umění a kultura

Obsah:

1. Ustanovení vzdělávací oblasti Umění a kultura v rámcových vzdělávacích programech (RVP) do roku 2007
2. „Ze života uměleckých oborů“
3. Úvahy o budoucí podobě oblasti Umění a kultura

Poznámka: širší verze prezentace k příspěvku předneseném na konferenci.

Ustanovení vzdělávací oblasti Umění a kultura v rvp

Bílá kniha (2001) Systém víceúrovňových vzdělávacích programů. (*Státní program vzdělávání – od jeho zpracování se po opakovaných pokusech upustilo a posléze došlo k jeho vyjmutí ze školského zákona, rámcové vzdělávací programy a školní vzdělávací programy – státní a školní úroveň kurikulárních dokumentů*). **Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR (2002)** konkrétně stanovoval vytvoření RVP PV, RVP ZV a RVP G.

Struktura kurikula – tři obsahové segmenty

V diskuzích nad podobou Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, jehož tvorba byla v gesci Výzkumného ústavu pedagogického v Praze, se postupně ustanovily tři obsahové segmenty kurikula:

- klíčové kompetence (k nim měly směřovat cíle daného stupně vzdělávání);
- vzdělávací oblasti a jejich obory;
- průřezová témata.

Ustanovení vzdělávací oblasti Umění a kultura v rvp

Klíčové kompetence

Evropský referenční rámec pro klíčové kompetence z roku 2006 byl vydán dva roky od schválené verze RVP ZV (2004), která se v letech 2004 – 2006 ověřovala (Projekt Pilot Z). V roce 2007 došlo ještě k úpravám RVP ZV, avšak do skladby klíčových kompetencí se již nezasahovalo.

Komentář: Výzkumný ústav pedagogický měl v pracovní skupině Evropské komise, která se zabývala přípravou Evropského referenčního rámce pro klíčové kompetence, svého zástupce, takže bylo možné průběžně sledovat vývoj dokumentu. Autoři RVP ZV a MŠMT jako zadavatel reagovali na diskuze o obsahu a skladbě evropských klíčových kompetencí, ale jejich výsledná podoba nakonec upřednostnila aktuální potřeby českého vzdělávacího systému. Snahy o zařazení klíčové kompetence kulturní povědomí a vyjádření byly vyvíjeny pouze ze strany garantů výtvarné a hudební výchovy na VÚP, což k prosazení této klíčové kompetence do kurikula a navíc již po pilotním ověření nestačilo.

Rovněž je třeba zmínit, že se klíčová kompetence kulturní povědomí a vyjadřování v tehdejší době nestala středem zájmu ani uměleckých oborů samotných, ani akademické sféry do té míry, že by se o její dodatečné včlenění do RVP ZV a následně do RVP G kdokoliv výrazně zasazoval.

Vzdělávací oblasti

Jedná se o novou kategorii, ve které se na obecnější úrovni (v části charakteristika) uvádí, v čem spočívá význam vzdělávání v dané skupině oborů, čím se vyznačuje a jaké jsou její cíle. Cíle vzdělávací oblasti jsou pak vztaženy ke všem klíčovým kompetencím.

Průřezová témata

Průřezová témata reprezentují v RVP okruhy aktuálních problémů současného světa, jsou důležitým formativním prvkem vzdělávání.

Poznámka: Dramatická výchova svým původním zpracováním spíše odpovídala požadavkům na zpracování průřezových témat. Docházelo tak k částečné duplicitě s Osobností a sociální výchovou. Posléze byla DV přepracována a její obsah byl zřetelně vymezen v kontextu oblasti U a K.

V této etapě se o existenci DV v kurikulu výrazně zasadil Jaroslav Provazník.

Ustanovení vzdělávací oblasti Umění a kultura v rvp

Vzdělávací oblast Umění a kultura

Koncept vzdělávací oblasti Umění a kultura (UaK), jako oblasti samostatné a jako oblasti, jejíž obory mají nejen „výchovní“ charakter, ale poskytují stejně významné vzdělávání jako obory a oblasti ostatní, nebylo lehké prosadit, neboť na začátku tvorby RVP ZV byly umělecké obory ve VÚP vnímány jako součást oblasti Člověk a společnost.

„Ač si to mnozí neuvědomují (možná nechtějí přiznat), v té době se jednalo o bytí a nebytí oborů (Hudební výchova a Výtvarná výchova) jako oborů samostatných, ale především oborů „hlavních“ v rámci nově vytvářené oblasti Umění a kultura (U a K). Společným působením se nám podařilo uhájit samostatnost a svébytnost obou oborů, ale zároveň otevřít prostor pro další, tzv. doplňující obory oblasti U a K.“ (Charalambidis, 2019).

Koncipování vzdělávací oblasti včetně volby názvu, probíhalo v intenzivní součinnosti garantů vzdělávacích oborů HV (Alexandros Charalambidis) a VV (Markéta Pastorová) ve VÚP ve spolupráci s externisty, zejména Václavem Drábkem (HV) a Jaroslavem Vančátem (VV), posléze oblast výrazně podpořila Sylva Macková (DV).

Smyslem stávající vzdělávací oblasti Umění a kultura je, aby si žák uvědomoval sebe sama jako tvůrčího jedince. Aby poznával umělecké prostředky, postupy a metody jednotlivých druhů umění (zejména hudby a výtvarného umění) a aby se jimi mohl vyjadřovat podle svých individuálních dovedností, schopností a zájmů. Aby přistupoval k umění jako k procesu specifického poznávání a dorozumívání, jehož výsledky nelze formulovat a sdělovat jinými než uměleckými prostředky. Aby vnímal umění a kulturu jako součást lidské existence a jako kontinuitu procesů a výsledků duchovní činnosti.

Ustanovení vzdělávací oblasti Umění a kultura v RV

Oblast Umění a kultura byla koncipována jako oblast otevřená pro různorodé umělecké obsahy a jako oblast akcentující význam mezioborové spolupráce. Současně ale zachovávala tradiční rozdělení oborů na povinné a doplňující/rozšiřující.

Kategorie doplňujících vzdělávacích oborů – Dramatická výchova

Vzdělávací obsah Dramatické výchovy byl ve výsledné podobě zpracován v RVP ZV a RVP G v souladu s koncepcí vzdělávací oblasti Umění a kultura. Dramatická výchova byla nakonec v poslední verzi RVP ZV (2004) vyřazena. Tím, že její realizace na úrovni školního kurikula nebyla povinná, byla zařazena pod kategorii Doplňujících vzdělávacích oborů společně s Etickou výchovou..

Poznámka: Vzdělávací obory Taneční a pohybová a Filmová/ audiovizuální výchova byly do kurikula zařazeny později.

Významným mezioborovým setkáním k RVP ZV bylo [Symposium české sekce INSA v Plzni, září 2004](#) s názvem: Rámcový vzdělávací program a výtvarná výchova, neboť zde zazněly příspěvky z Hudební výchovy (Václav Drábek) a Dramatické výchovy (Sylva Macková). Ve sborníku z konference je na str. 24 také uveden seznam lidí, kterým patřilo poděkování „ ...co jsem do dokumentu již napsat nemohla“ a kteří podpořili ustanovení oblasti Umění a kultura v kurikulu. Patřil mezi ně například i prof. Stanislav Štech, prof. Václav Cejpek, prof. Jiří Načeradský, František Zborník (tehdejší ředitel NIPOS-ARTAMA).

Koncepce vzdělávací oblasti U a K pro gymnázia vycházela z koncepce pro základní školy. Potřeba mezioborové spolupráce byla zdůrazněna tematickým okruhem Umělecká tvorba a komunikace. Jeho realizace se však kvůli absenci metodické podpory ve výuce prakticky nerealizovala.

„Ze života uměleckých oborů“ 2007 – 2022

V letech 2007 až 2010 se snahy na VÚP zaměřily na to, aby se oblast Umění a kultura dále rozvíjela a aby „dostála toho, čím měla být“, tedy oblastí zastřešující všech pět uměleckých oborů (vzhledem k omezenému prostoru se nevěnujeme důvodům, proč není do oblasti zařazena literatura). Oblast tak reagovala na uměleckou a pedagogickou praxi. Po intenzivních odborných i mezioborových diskuzích (týkajících se i specifčnosti filmové/audiovizuální výchovy a mediální výchovy) byly zpracovány vzdělávací obsahy pro dva další umělecké obory, které **se v roce 2010 opatřením ministra staly součástí RVP ZV (TPV a F/AV) a RVP G (F/AV)** a byly zařazeny do kategorie Doplnujících vzdělávacích oborů.

Od roku 2010 probíhala setkávání na úrovni oborových pracovních skupin pro oblast Umění a kultura, které byly ustanoveny na VÚP a jejichž činnost pokračovala do roku 2019, kdy byla oficiálně ukončena v souvislosti s připravovanými budoucími revizemi R.

Současně probíhaly diskuze o podobě, cílech a dalších perspektivách vzdělávací oblasti Umění a kulturu zejména z iniciativy zástupců dramatické, taneční a filmové výchovy, a to Radka Marušáka, Sylvy Mackové, Evy Blažíčkové, Rudolfa Adlera.

Významu všech uměleckých oborů a potřebě vzájemného dialogu a mezioborové spolupráce byla věnována mnohá setkání, konference a diskusní fóra, pořádaná ve spolupráci MŠMT ČR, MK ČR, NIPOS a dalšími institucemi.

„Ze života uměleckých oborů“ 2007 – 2021

Standardy vzdělávacích oborů – Metodické komentáře a úlohy ke standardům vzdělávacích oborů pro hudební a výtvarnou výchovu, (NÚV 2013 – 2016).

Konkretizované očekávané výstupy pro Dramatickou, Taneční a pohybovou a Filmovou/audiovizuální výchovu (NÚV, 20127).

Vzdělávací modul „Tvorba jako zkušenost – zkušenost jako tvorba“ (realizován v rámci projektu Arts Management, Společnost Plzeň 2015, 2012 –2015; rozsah 101 hodin). Jednotlivé druhy umění byly objevovány skrze pro ně specifické principy tvorby a prostředky. Cílem bylo rozvíjení či znovobjevování vlastního tvůrčího potenciálu, který může každý člověk rozvíjet během celého života. Modul utvářely tři roviny: inspirační, tvůrčí a aplikační (metody, jak získané zkušenosti využít pro vzdělávání žáků). V rámci modulu probíhalo **ověření nastavení náročnosti tvůrčích činností (součást Metodických komentářů a úloh ke standardům Výtvarného oboru).**

Projekt lektori a mentori do škol (NÚV, 2014 – 2015).

Podkladové analytické studie pro všechny umělecké obory (NÚV, 2018 - 2019); závěrečný seminář ve spolupráci s Katedrou výtvarné výchovy PedF UK 2019.

Revize RVP ZV a RVP G 2021 (zařazení Informatiky a klíčové kompetence digitální, zásah do hodinové dotace 4 vzdělávacích oblastí v RVP ZV, včetně oblasti Umění a kultura).

„Ze života uměleckých oborů“ 2021 – 2022

Personální posílení oblasti Umění a kultura v Oddělení všeobecně vzdělávacích předmětů NPI

(Alexandros Charalambidis HV, Kateřina Klementová TPV a DV, Pavel Bednařík F/AV)

Zintenzivnění mezioborové diskuze – NPI 2021 ve spolupráci s NIPOS a Platformou pro kreativní vzdělávání UMĚNÍM

Cyklus setkávání byl zahájen v květnu 2021 a pokračoval v různých podobách (Stálá konference k oblasti Umění a kultura) až do dubna 2022. Cílem setkání i následných diskusí bylo, aby si umělecké obory více naslouchaly, aby se navzájem zajímaly o to, v čem spočívá jejich specifičnost a nezastupitelnost a společně formulovaly otázky, na které budou všichni společně hledat odpovědi.

„Ze života uměleckých oborů“ 2021 - 2022

Teze diskutované v rámci setkávání Stálé konference k oblasti Umění a kultura

Vzdělávací oblast Umění a kultura je svébytná a nezastupitelná

Vzdělávací oblast Umění a kultura:

- umožňuje žákovi specifické umělecké a intuitivní poznávání světa i sebe samého, pomáhá rozvoji jeho paměti a kognitivních schopností
- rozvíjí tvůrčí potenciál každého jedince a otevírá možnosti jeho seberealizace a sebereflexe
- pracuje se specifickým jazykem (systémem znaků), s nímž jiné vzdělávací oblasti a obory nepracují
- rozvíjí vnímavost jedince k uměleckému dílu a jeho prostřednictvím k sobě samému i okolnímu světu
- je propojena zejména s klíčovou kompetencí kulturní povědomí a vyjadřování, ale přispívá také k rozvoji ostatních kompetencí i gramotností a obohacuje další obory oblasti

Umělecké obory/obsahy v oblasti Umění a kultura jsou svébytné a rovnocenné

Každý umělecký obor/obsah:

- specificky a nezastupitelným způsobem rozvíjí afektivní, kognitivní, psychomotorické stránky osobnosti v její komplexnosti (např. prací s hlasem, sluchem, pohybem, rytmem, dynamikou, rozvojem jemné motoriky, vizualitou, prostorovou orientací, vzájemnou interakcí účastníků tvůrčího procesu)
- pracuje tvůrčím způsobem s uměleckými vyjadřovacími prostředky, specifickými nástroji a technologiemi
- má vlastní umělecký jazyk a na základě jeho svébytnosti umožňuje intermediální či interdisciplinární průniky do dalších oborů a vznik nových kvalit

„Ze života uměleckých oborů“ 2021 - 2022

Žák by měl dostat příležitost:

- *poznat různé druhy umění a ověřit si, který způsob uměleckého vyjádření je mu blízký*
- *na základě svých individuálních schopností, dovedností a zájmů si vybrat způsob uměleckého vyjadřování tak, aby měl příležitost k seberealizaci a možnost zažívat radost i úspěch*
- *pravidelně navštěvovat kulturní instituce v souladu s možnostmi, zaměřením i prioritami školy a osvojit si celoživotní vztah k umění a kultuře*
- *průběžně zdokonalovat vlastní tvůrčí činnost v její jedinečnosti a originalitě, sdílet ji a prezentovat*

Škola by měla poskytnout:

- *takovou vzdělávací nabídku, která zohledňuje zájem žáků, materiální a personální podmínky školy i kulturní potenciál místa a regionu (např. - provázanost vzdělávacího procesu v rámci spolupráce s místními kulturními institucemi)*
- *flexibilitu při zohlednění preferencí žáků, které bude v průběhu času dále rozvíjet*
- *co nejširší nabídku uměleckých oborů pro rozvoj schopnosti žáka vnímat současné umění v jeho syntetičnosti a komplexnosti*
- *orientovat výuku interaktivním způsobem s důrazem na tvůrčí výstupy a kritické vnímání*
- *motivaci k tvůrčímu vyjadřování žáka, prostor k argumentaci o vytvořených dílech a jejich interpretaci*
- *podněty k zapojení umění jako součásti každodenního života, případně budoucí profesní dráhy žáka*
- *podmínky pro navštěvování kulturních institucí, setkávání s uměleckými díly v autentickém prostředí a poskytování různorodé nabídky vzdělávacích programů*

REIMAGINING A new social OUR FUTURES contract for TOGETHER education

REPORT FROM THE INTERNATIONAL COMMISSION ON THE FUTURES OF EDUCATION

Úvahy o budoucí podobě oblasti Umění a kultura

Vedle dokumentů, které mají zásadní dopad na budoucí podobu vzdělávání a kurikulárních dokumentů (Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030, Hlavní směry revize RVP ZV) je důležité být obeznámen se studiemi, které ve společnosti nabývají na významu právě při úvahách proměny budoucího vzdělávání a které nám mohou i pro oblast Umění a kulturu „pootočit úhel pohledu“ na otázky, kterými se zabýváme. I pro oblast Umění a kultura tak může být inspirativní dokument UNESCO z roku 2019 „Reimagining our futures together“.

Jedná se o zásadní dokument iniciativy Mezinárodní komise pro budoucnost vzdělávání, které byla založena organizací UNESCO v roce 2019, aby znovu představila, jak znalosti a učení mohou utvářet budoucnost lidstva a planety.

Cílem iniciativy, do níž se zapojilo milion lidí (odborníci a veřejnost), je urychlit celosvětovou debatu o tom, jak je třeba přehodnotit vzdělávání ve světě rostoucí složitosti, nejistoty a křehkosti.

Úvahy o budoucí podobě oblasti Umění a kultura

Budování představivosti, úsudku a možností prostřednictvím umělecké výchovy

*„Vzdělávání v oblasti umění – hudba, drama, tanec, design, vizuální umění, literatura, poezie atd. – může výrazně navýšit schopnosti studentů, aby si osvojili komplexní dovednosti, a může podpořit sociální a emocionální učení napříč kurikulem. **Může také zlepšit naše bytostně lidské schopnosti, které nám umožňují přístup ke zkušenostem ostatních lidí, a to prostřednictvím empatie nebo čtením neverbálních stop.***

*Umění zároveň zviditelňuje určité, mnohdy zastřené pravdy a nabízí konkrétní způsoby, jak podpořit nejrůznější interpretace a perspektivy vnímání světa. Mnoho forem uměleckého vyjádření pracuje s jemnými nuancemi a potýká se s dvojznačnostmi života; studenti se mohou naučit, že i malý rozdíl může mít velký účinek. Umělecká zkušenost často vyžaduje ochotu odevzdat se neznámému; studenti se mohou naučit, že cokoli se může změnit díky okolnostem a možnostem. **Umění nám také pomáhá naučit se vyjádřit, ukázat a cítit, co je nutné vyjádřit, ukázat a cítit.** Umění pomáhá rozšířit obzory našeho chápání, bytí a komunikace v rámci umění i mimo něj.*

Kurikula, která využívají kreativní vyjádření skrze umění, mají obrovský potenciál formovat budoucnost. Umělecká tvorba poskytuje nové jazyky a prostředky, pomocí kterých lze porozumět světu, zapojit se do kulturní kritiky a podniknout politické kroky. Kurikula mohou také kultivovat kritické ocenění/myšlení a zapojení se do kulturního dědictví a jeho důležitých symbolů, repertoárů a odkazů na naše kolektivní identity.“

Chapter 4, Curricula and the evolving knowledge commons, str. 73, UNESCO 2021

Úvahy o budoucí podobě
oblasti Umění a kultura

*„Vše, co si dokážete představit,
je skutečné“*

Pablo Picasso

Ilustrativní fotografie z archivu M. Pastorové

Zdroje - výběr

Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ [cit. 2022-05-02]. Dostupné na: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

[Velké revize [cit. 2022-05-02]. <https://velke-revize-zv.rvp.cz/> **Hlavní směry revize RVP ZV** – 21. 4. ukončeno připomínkové řízení;

Strategický rámec Česká republika 2030[cit. 2022-05-02].

Dostupné na: <https://www.cr2030.cz/>; <https://www.cr2030.cz/cile/1-4-vzdelavani/>

Kofroňová, Olga. 2020. Klíčové kompetence - Podkladová studie k revizi RVP. NPI. [cit. 2022-05-02].

Dostupné na: https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A1_studie/klicove_kompetence.pdf

Charalambidis, Alexandros. 2019. Hudební výchova na scestí? [cit. 2022-05-02].

Dostupné na: https://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/files/2021/03/hv_2_2019_maketa.pdf

Podkladové analytické studie pro všechny umělecké obory (NÚV, 2018 – 2019) [cit. 2022-05-02].

Dostupné na: <https://www.npi.cz/podkladove-analyticke-studie>

Doporučení evropského parlamentu a rady ze dne 22. 5. 2018 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení. [cit. 2022-05-02].

Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01))

Tupý, Jan. 2018. Tvorba kurikulárních dokumentů v České republice. Historicko-analytický pohled na přípravu kurikulárních dokumentů pro základní vzdělávání v letech 1989–2017. [cit. 2022-05-02]. Dostupné na: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/1023>

Zdroje – výběr

Doporučení evropského parlamentu a rady ze dne 18.12. 2006 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení. [cit. 2022-05-02].

Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01))

Diskusní fórum „Umělecké vzdělávání a role kulturních institucí“. (Praha 2011). [cit. 2022-05-02].

Dostupné na: https://www.umeleckevzdelavani.cz/archiv/data/DF_sbornik_prispevku_web.pdf

Opatření ministra školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 20. 8. 2010 (č.j.: 20772/2010-2) – zařazení Filmové a audiovizuální výchovy mezi
Doplňující vzdělávací obory RVP ZV.

Opatření ministra školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 20. 8. 2010 (č.j.: 20792/2010-2) – zařazení Taneční a pohybové výchovy mezi
Doplňující vzdělávací obory RVP Z.

Reimagining our futures together [cit. 2022-05-02].

Dostupné na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707.locale=en>